

เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการไฟป่าร่วมกัน ในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก เขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

สวรินทร์ เบญญะเด็มอะหลี

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม
คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
sw_rinda@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อสถานการณ์ไฟป่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและรูปแบบการจัดการไฟป่าร่วมกันของเครือข่ายควบคุมไฟป่าในเขตพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก ตำบลควนโส อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกในรูปแบบการทำกิจกรรมไปพร้อมกับผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นกันเองกับผู้ให้ข้อมูลทั้งชาวบ้าน อาสาสมัครจากชุมชนและเจ้าหน้าที่ควบคุมไฟป่าในสังกัดกรมป่าไม้ ตลอดจนการเข้าร่วมสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการดับไฟป่า อนึ่ง ป่าทุ่งบางนกออก เป็นป่าเสม็ดผืนใหญ่ที่สุดของจังหวัดสงขลา ทั้งนี้ ไฟป่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ไฟป่ามักเกิดขึ้นในช่วงเดือน กรกฎาคม-กันยายน และมักเกิดขึ้นในพื้นที่เดิมและมีแนวโน้มขยายพื้นที่กว้างมากขึ้น สำหรับสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของคนในและนอกชุมชน ทั้งการจงใจก่อเหตุและการประมาทเลินเล่อในการเข้าไปหาของป่า ทั้งนี้ การเกิดไฟป่าและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาไฟป่ามีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาและสถานภาพของป่า แต่มีความตื่นตัวในเรื่องไฟป่ามากขึ้น โดยอาสาสมัครในชุมชนทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อแก้ปัญหาไฟป่า กล่าวได้ว่า ทางเลือกทางรอดของการจัดการไฟป่าเพื่อรักษาป่าผืนสุดท้ายแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่างเอาไว้ คือ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: ป่าเสม็ด การจัดการไฟป่า การมีส่วนร่วม

Working Together for Wildfire Management in the Thung Bang Nok Ohk Forest in the Lower of Songkhla Lake Basin

Sawarin Bendem-Ahlee

Ph.D. Candidates, Doctor of Philosophy Program in Environmental Management

Faculty of Environmental Management, Prince of Songkhla University

sw_rinda@hotmail.com

Abstract

The purposes of this qualitative study were to investigate the wildfire situation, collaboration of the community, and style of work, together with the network for fire control in the forest area of Thung Bang Nok-ok, Khuan So Sub-District, Khuan Niang District in Songkhla Province in Thailand. The data were collected using the “go-along” in-depth interview method. The informants were villagers and volunteers from the community, wildfire control officers of the Department of Forestry, and using the participatory observations method that the researcher were made by taking part in wildfire suppression. The Thung Bang Nok-ok forest is the largest-Melaleuca forest of Songkhla Province. However, wildfires have been a problem that have frequently and constantly taken place during the last 10 years. Wildfires usually take place during July–September and they normally occur in the same areas, with a tendency to expand. The wildfires are caused by people from inside and outside the community, both intentionally and negligently, when they go hunting in the forest. Therefore, wildfires and community participation in wildfire suppression are different depending on the time and the status of the forest. After a network for wildfire suppression was established, still, some wildfires have taken place but people are now more alert. Volunteers in the community work with government officers to solve the problem of wildfires. It can be said that the answer for the survival of the last forest of the lower Songkhla Lake Basin is the collaboration of all sectors involved.

Keywords: Melaleuca Forest; Wildfire Management; Participation

บทนำ

ไฟป่า เป็นปัญหาสำคัญของโลกเพราะไฟป่าทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าจำนวนมาก และปัญหาสุขภาพจากผลกระทบของหมอกควัน สำหรับสถานการณ์ในประเทศไทยที่สะท้อนได้จากข้อมูลสถิติการเกิดไฟป่าเมื่อปี 2555 พบว่า ความถี่ของการเกิดไฟป่าเกิดมากที่สุดในภาคเหนือ รองลงมาคือ ภาคใต้ โดยมีสาเหตุจากการหาของป่า ล่าสัตว์ และเผาไร่ และมักเกิดในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน (Wildfire Control Section, 2013; Songkhla Wildfire Control Promotion Unit, 2013) อนึ่ง ในกรณีการเผาไร่นั้นเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่มักกล่าวถึงกันโดยทั่วไปว่าเป็นสาเหตุของการเกิดไฟป่าในหลายพื้นที่ของประเทศ โดยเฉพาะหลายจังหวัดในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน (Thornsirikul et al., 2011; Porntip et al., 2013) ทั้งนี้ เนื่องจากการใช้ไฟเป็นเครื่องมือในการเตรียมพื้นที่การเกษตรนั้นได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ฝังรากลึกลงไปในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของหลายๆ สังคม (Akkha-akhara, 2003) สำหรับปัญหาหมอกควันและไฟป่าในภาคใต้ มีสาเหตุสำคัญทั้งจากไฟป่าของประเทศเพื่อนบ้านและการเผาป่าพรุในพื้นที่ (Ministry of Natural Resources and Environment, 2013)

สำหรับไฟในป่าพรุ (Peat Fire) จัดเป็นไฟกึ่งผิวดินกึ่งใต้ดิน (Semi-Ground Fire) ที่ไหม้ในแนวระดับพื้นผิวดินและแนวลึกในชั้นอินทรีย์วัตถุ (Akkha-akhara, 2000) ทั้งนี้ ป่าพรุส่วนใหญ่ในภาคใต้มักเรียกว่า ป่าเสม็ดเพราะมีดินเสม็ดเป็นพืชเด่น สำหรับป่าเสม็ดในประเทศไทยมีพื้นที่โดยรวม 347,019 ไร่ พบในภาคตะวันออกจำนวน 3,578 ไร่ และภาคใต้ จำนวน 343,114 ไร่ โดยภาคใต้พบว่ามีจำนวนมากที่สุดในพื้นที่ป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีจำนวนมากถึง 137,446 ไร่ รองลงมาพบในป่าพรุควนเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 118,412 ไร่ และลำดับสุดท้ายคือ จังหวัดสงขลา ตำบลควนโส อำเภอ ควนเนียง ในป่าพรุทุ่งบางกอกและป่าพรุทุ่งแพร จำนวน 30,178 ไร่ (Bamrungrat, 2011) ทั้งนี้ ป่าเสม็ดในพื้นที่ตำบลควนโส อำเภอควนเนียงนั้นมีขนาดพื้นที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดสงขลาและมีการบุกรุกเผาทำลาย จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพหรือจำนวนพื้นที่ป่าลดน้อยลงไปจากเดิม อนึ่ง ป่าเสม็ดทุ่งบางกอก เป็นป่าผืนใหญ่ที่ชาวบ้านทั้งในชุมชนและนอกชุมชนยังคงใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งวัสดุสำคัญในการประกอบอาชีพประมง รั้วบ้าน คอกสัตว์ ไม้ฟืน และเผาถ่าน เป็นต้น

จากสถานการณ์การเกิดไฟป่าในอดีตจนถึงปัจจุบันมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายการจัดการและควบคุมไฟป่าไปจากเดิม เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักแล้วว่า การจัดการไฟป่าโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพังไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะการจัดการป่าโดยรัฐเพียงลำพังภายใต้กระบวนการทางกฎหมายนั้นล้มเหลว และไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์ ทั้งยังทำให้มีการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้น โดยหลายกรณีเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนับสนุนการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างยั่งยืน (Poffenberger and McKean, 1999; Forsyth & Walker, 2008; Laungaramsri, 2009) ทานองเดียวกันกับการแก้ปัญหาโดยหน่วยงานรัฐที่ปราศจากความร่วมมือจากชุมชนในพื้นที่ ดังนั้น การจัดการไฟป่าจึงจำเป็นต้องหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ร่วมคิดและตัดสินใจในการป้องกันและควบคุมไฟป่า ทั้งนี้ ความร่วมมือ เป็นปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือจากชุมชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ป่าและใช้ประโยชน์จากป่า ดังที่ Phongphit (2010) อธิบายไว้ว่า การสร้าง

ความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั้นต้องความร่วมมือจากชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นผู้กระทำการหลัก ทำนองเดียวกัน การจัดการปัญหาไฟป่าร่วมกันก็ถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งของการจัดการป่าเพื่อรักษาผืนป่าที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นและการรักษาสีเขียวตลอดมรดกภูมิปัญญาจากไฟป่าในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ไฟป่าในพื้นที่เพื่อให้เห็นถึงลักษณะความรุนแรงของปัญหาและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น และการวิเคราะห์ถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา ตลอดจนเมื่อการจัดการและควบคุมไฟป่าได้ก้าวสู่ความพยายามในการทำงานร่วมกันในรูปแบบการสร้างเครือข่ายจากชุมชนในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากป่าโดยตรงให้มีบทบาทสำคัญร่วมกับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจะมีรูปแบบการทำงานร่วมกันเป็นอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายหรือเป็นแนวทางในการพัฒนาการทำงานต่อไป

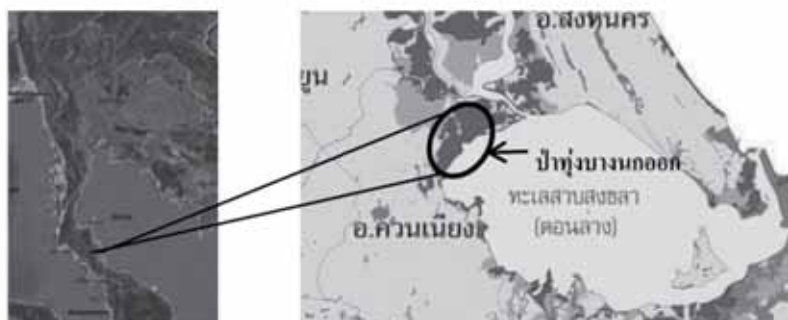
วัตถุประสงค์การศึกษา

1. ศึกษาสถานการณ์ไฟป่าและแนวโน้มการเกิดไฟป่าและความเสียหายของพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละช่วงเวลาและสถานภาพของป่าทุ่งบางนกออก
3. ศึกษารูปแบบการทำงานและการจัดการไฟป่าร่วมกันของเครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้าในเขตพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก ตำบลควนโส อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

พื้นที่ศึกษา

ตำบลควนโส ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีจำนวนหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 70 ประมงขนาดเล็กร้อยละ 15 ค้าขายและอื่น ๆ ร้อยละ 10 (Tambon Khuan So Administration Organization, 2012) ป่าทุ่งบางนกออก ในพื้นที่ตำบลควนโส อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา เป็นป่าเสม็ดเพียงผืนเดียวในจังหวัดสงขลาที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และมีจำนวนพื้นที่มากที่สุด โดยป่าผืนนี้เป็นป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2507 (ภาพที่ 1) มีจำนวนเนื้อที่ 6,250 ไร่ คิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดในตำบล ครอบคลุมพื้นที่ 6 หมู่บ้าน สำหรับพื้นที่ป่าที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษา คือ ป่าชุมชนในเขตหมู่ที่ 8 บ้านสวน และหมู่ที่ 11 บ้านบ่อหว้า

ภาพที่ 1 ป่าทุ่งบางนกกอก ตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ซึ่งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย
ที่มา: สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (Research Center of Geographic Information Science, 2010, p. 39; Google Earth, 2006)

วิธีการศึกษา

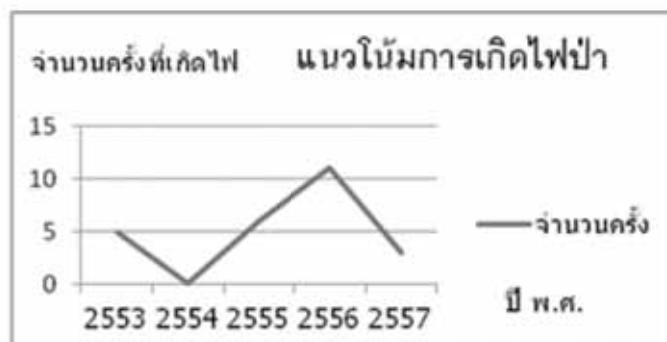
การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับป่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการป่า ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้การสัมภาษณ์จะมีลักษณะการทำกิจกรรมไปพร้อมกับผู้ให้ข้อมูลและพูดคุยอย่างเป็นกันเอง (Go-along in-depth interview) ซึ่งเป็นวิธีการที่มีความยืดหยุ่นและสร้างความเป็นมิตรระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์และผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี (Carpiano, 2009) โดยมีผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 35 คน ประกอบด้วยสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้าซึ่งเป็นอาสาสมัครจากชุมชนที่เข้าร่วมปฏิบัติการในที่เกิดเหตุไฟป่า จำนวน 5 คน หัวหน้าหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่าจังหวัดสงขลาและเจ้าหน้าที่ในสังกัด จำนวน 5 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา จำนวน 1 คน รวมถึงชาวบ้านในชุมชน จำนวน 24 คน โดยเฉพาะจากหมู่ที่ 8 บ้านสวน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดพื้นที่ป่าทุ่งบางนกกอกมากที่สุดและหมู่ที่ 11 บ้านบ่อหว้าเป็นหมู่บ้านที่มีสถิติการเกิดไฟป่าบ่อยครั้งมากที่สุด ส่วนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้นผู้วิจัยได้เข้าทำงานร่วมกับเครือข่ายในการควบคุมไฟป่าที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกกอก และการร่วมเป็นวิทยากรในการให้ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิกเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้าใจ การรับรู้ข้อมูลในสถานการณ์ป่าไม้เพื่อสร้างความตื่นตัวและตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมอันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการป้องกันไฟป่า ทั้งนี้ข้อมูลส่วนนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา 2) ข้อมูลพิกัดที่เกิดไฟป่า ใช้เครื่องมือ GPS ในการเดินสำรวจและบันทึกค่าพิกัด 3) ข้อมูลชุดข้อมูลค่าสถิติและพิกัดการเกิดไฟป่าย้อนหลังจากหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่าจังหวัดสงขลา และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อนึ่ง จากข้อมูลที่ได้จึงนำข้อมูลวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกัน

ผลการศึกษา

ป่าทุ่งบางนกออก เป็นป่าเสม็ดผืนใหญ่ที่สุดของจังหวัดสงขลาและถือว่าเป็นป่าเสม็ดผืนสุดท้ายของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ที่สุดที่ชาวบ้านทั้งในและนอกชุมชนใช้ประโยชน์ ทั้งการใช้ไม้เสม็ดในการทำเครื่องมือประมง และคอกสัตว์ การหาของป่าทั้งพืชและสัตว์ เช่น เห็ดเสม็ด เห็ดตับเต่า และน้ำผึ้งจากผึ้งหลวง เป็นต้น อนึ่ง สามารถจำแนกผลการศึกษาออกเป็นประเด็นสำคัญ กล่าวคือ 1) สถานการณ์และแนวโน้มไฟป่าในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกที่มีแนวโน้มลดลง อันเป็นผลเชื่อมโยงกับหลายปัจจัย ทว่า การก่อเกิดเครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้าถือเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการไฟป่าในพื้นที่ดังกล่าว 2) พลวัตการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการไฟป่าในแต่ละช่วงเวลาซึ่งมีความแตกต่างกัน 3) เครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้า เป็นอีกหนึ่งทางเลือกของการแก้ปัญหาและคลี่คลายให้สถานการณ์มีแนวโน้มที่ดีขึ้น 4) มองอนาคตเครือข่ายฯ จะเป็นอย่างไรต่อไป ซึ่งพบว่าสมาชิกในชุมชนที่เป็นอาสาสมัครในเครือข่าย เจ้าหน้าที่รัฐทั้งในหน่วยส่งเสริมและการควบคุมไฟป่า เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล มีแนวคิดที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ถือเป็นความร่วมมือที่เสริมพลังเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งและนั่นหมายถึงทางรอดของป่าเสม็ดผืนใหญ่ที่สุดของจังหวัดสงขลาและป่าเสม็ดผืนสุดท้ายของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่างนี้ยังคงอยู่ให้ชุมชนควนโสและชุมชนใกล้เคียงได้อาศัยพึ่งพิงต่อไป โดยมีรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังนี้

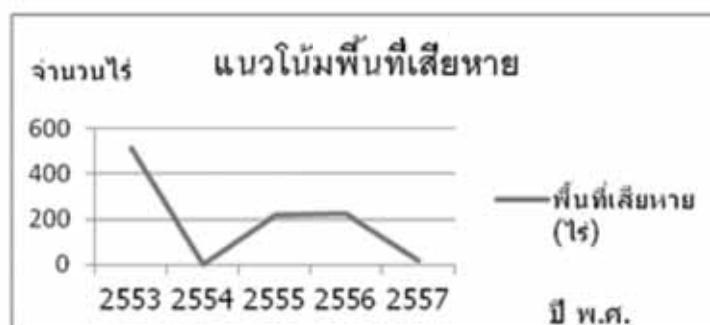
สถานการณ์ไฟป่าในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก

ไฟป่า เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ป่าดังกล่าว โดยจากข้อมูลสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่าสงขลา พบว่า ในปี 2553 เกิดขึ้น 5 ครั้ง เนื้อที่เสียหายประมาณ 515 ไร่ ปี 2555 เกิดขึ้นจำนวน 6 ครั้ง พื้นที่ป่าเสียหายประมาณ 216 ไร่ โดยพบว่ามักเกิดในพื้นที่หมู่ที่ 11 บ้านบ่อหว้ามากที่สุด รองลงมาคือ หมู่ที่ 4 บ้านโคกทราย และ หมู่ที่ 8 บ้านสวน ตามลำดับ สำหรับในปี 2556 ความถี่ของการเกิดไฟป่ามีแนวโน้มสูงขึ้น คือ เกิดขึ้นจำนวน 11 ครั้ง พื้นที่ป่าเสียหายประมาณ 221 ไร่ พบว่าเกิดขึ้นมากที่สุดในพื้นที่หมู่ที่ 11 บ้านบ่อหว้า รองลงมาคือ หมู่ที่ 8 บ้านสวน หมู่ที่ 5 บ้านปากจำ และหมู่ที่ 6 บ้านกลาง ตามลำดับ และในปี 2557 มีไฟป่าเกิดขึ้นจำนวน 3 ครั้ง พื้นที่ป่าเสียหายประมาณ 21 ไร่ อนึ่ง การเกิดไฟป่ามักเกิดขึ้นในช่วงเดือน กรกฎาคม-กันยายน ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้าหาของป่าจำพวก เห็ดเสม็ดและเห็ดตับเต่า เนื่องจากเป็นเห็ดที่นิยมบริโภคในภาคใต้และขายได้ราคาสูง นอกจากนี้เป็นช่วงที่มีการหาน้ำผึ้งป่าค่อนข้างมากเพราะเป็นฤดูกาลที่ดอกเสม็ดเริ่มบานและมีฝูงผึ้งหลวงอพยพเข้าสู่ป่าแห่งนี้จำนวนมาก รวมถึงช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นช่วงที่ชาวบ้านเริ่มเตรียมดินในการเพาะปลูก จากข้อมูลสถิติการเกิดไฟป่าตั้งแต่ปี 2555-2557 จะเห็นได้ว่า จำนวนครั้งการเกิดไฟป่ายังเกิดขึ้นต่อเนื่อง โดยมีเพียงปี 2554 เท่านั้นที่ไม่มีไฟป่าเกิดขึ้น และสถิติการเกิดบ่อยที่สุด คือ ปี 2556 แต่ในปี 2557 มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเป็นอย่างมาก คือลดลงร้อยละ 72 รวมถึงพื้นที่เสียหายซึ่งนับจากปี 2556 จะเห็นว่าพื้นที่ที่ได้รับ ความเสียหายมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในภาพที่ 2 และ 3 ตามลำดับ

ภาพที่ 2 แนวโน้มการเกิดไฟฟ้าในช่วงปี 2553-2557

ที่มา: ข้อมูลสถิติจากหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟฟ้าจังหวัดสงขลา (2553-2557) นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย

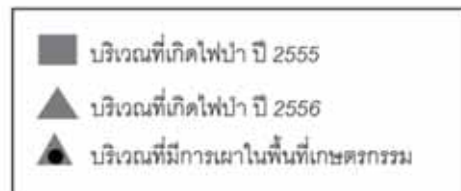
ภาพที่ 3 แนวโน้มพื้นที่ป่าที่ได้รับความเสียหายจากไฟฟ้าในช่วงปี 2553-2557

ที่มา: ข้อมูลสถิติจากหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟฟ้าจังหวัดสงขลา (2553-2557) นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย

ทั้งนี้ ผลจากการใช้โปรแกรมด้าน GIS แสดงค่าพิกัดที่เกิดไฟฟ้าจากข้อมูลสถิติการเกิดไฟฟ้าในปี 2555-2556 พบว่า ไฟป่ามักเกิดขึ้นในพื้นที่เดิมและบริเวณใกล้เคียง และมีแนวโน้มขยายพื้นที่กว้างมากขึ้น (ภาพที่ 4) เห็นได้ว่า พื้นที่ป่าเสียหายลดลง แต่ไฟฟ้าเกิดขึ้นถี่มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้การฟื้นตัวของป่าเกิดขึ้นช้าลง สำหรับสาเหตุส่วนใหญ่พบว่าเกิดจากการกระทำของคนในและนอกชุมชน ทั้งการจงใจก่อเหตุ การประมาทเลินเล่อในการเข้าไปหาของป่า และการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม สำหรับกลุ่มที่ก่อเหตุโดยจงใจเผาให้ป่ามีสภาพเสื่อมโทรม โดยมีเป้าหมายบุกรุกเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจจำพวกปาล์มน้ำมันและยางพารา ซึ่งส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน ส่วนกรณีการประมาทเลินเล่อในการหาของป่าที่ผู้วิจัยสำรวจพบในพื้นที่ป่ามีทั้งการทิ้งกันบูห์ และการทิ้งคอปไฟที่ใช้ในการเก็บน้ำผึ้งป่าแล้วดับไฟไม่สนิท สำหรับการเผาพื้นที่เกษตรกรรมนั้นจากการสำรวจจะเห็นว่าพบได้ทั่วไปในหลายหมู่บ้าน บางรายเผาเพื่อให้หญ้าออกสำหรับเป็นอาหารให้แก่วัวที่เลี้ยง เนื่องจากมีภาวะขาดแคลนหญ้าซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นสวนยางหรือปาล์ม ทำให้พื้นที่ทุ่งหญ้าลดลง บางรายเผาเพื่อปรับสภาพพื้นที่สำหรับการ

เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการไฟป่าร่วมกัน ในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก เขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

เตรียมเพาะปลูก และบางรายเผาเพื่อกำจัดวัชพืชเพื่อให้พื้นที่โล่งเตียนให้สามารถทำประโยชน์ได้อย่างสะดวก ทั้งนี้เห็นว่า การเผาเป็นวิธีการที่สะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเดือนกรกฎาคมถึงธันวาคม เป็นช่วงที่มีลมแรงทำให้สามารถพัดพาเปลวไฟหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ลูกไฟ” ลอยเข้าไปยังพื้นที่ป่าหรือไฟลุกลามต่อเนื่องจนทำให้เกิดไฟป่าได้ (ภาพที่ 5-7)

ภาพที่ 4 บริเวณที่เกิดไฟป่าในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก ปี 2555-2556

ที่มา: สังเคราะห์จากข้อมูลค่าพิกัดจากการสำรวจสภาพป่าของผู้วิจัยเมื่อวันที่ 24-25 กันยายน 2556 และข้อมูลค่าพิกัดการเกิดไฟป่าจากหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่าสงขลา (2555-2556)

ภาพที่ 5-7 การเผาที่นาหรือแปลงเกษตรกรรมหรือริมถนนของชาวบ้านในช่วงเดือนกันยายน 2556 สาเหตุหนึ่งของการเกิดไฟป่า โดยเฉพาะเมื่อมีกระแสลมแรง

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2556

พลวัตการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการไฟป่า

การเกิดไฟป่าและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาไฟป่าในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ของชุมชนมีความแตกต่างกัน มีประเด็นที่เกี่ยวข้องหลายประการทั้งสถานภาพของป่าทุ่งบางนกออกที่เดิมเป็นป่าและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน ชาวบ้านสามารถเข้าถึงได้อย่างเปิดกว้าง เมื่อเปลี่ยนเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งจำกัดสิทธิการใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน จนรัฐปรับเปลี่ยนนโยบายสู่ป่าชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์จากป่าได้ตามเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการป่าชุมชนภายใต้กรอบกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีกระแสความนิยมการปลูกพืชเศรษฐกิจจำพวกปาล์มน้ำมัน และยางพารา ที่ได้รับการส่งเสริมจากนโยบายรัฐ ซึ่งพืชดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนค่อนข้างสูง ทั้งยังเชื่อมโยงไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น รวมถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศที่เอื้อให้เกิดโอกาสการเกิดไฟป่าได้

ทั้งนี้ ช่วงก่อนประกาศให้ป่าทุ่งบางนกออกเป็นป่าสงวนแห่งชาติ นั่นคือ ก่อนปี 2508 ชุมชนมีการจัดการป่าแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า ป่าเฒ่า ซึ่งต่างช่วยกันดูแลป่า ส่วนไฟป่าก็เกิดขึ้นไม่บ่อยชาวบ้านจึงคิดว่าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ และคิดในแง่บวกว่าไฟป่าที่เกิดนาน ๆ ครั้งทำให้ดินเสม็ดขยายพันธุ์เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ อีกทั้งเมื่อป่าฟื้นฟูสภาพก็ทำให้ชาวบ้านเก็บต้นเสม็ดอ่อนมาบริโภคได้อีก อย่างไรก็ตาม หากปล่อยให้ลูกหลานย่อมมีความเสียหายมากกว่า ดังนั้นเมื่อเกิดไฟป่า ชาวบ้านจึงช่วยกันดับไฟ เพราะยังคงตระหนักถึงความเป็นเจ้าของป่า แต่ความคิดนี้เปลี่ยนไปเมื่อเข้าสู่ช่วงที่ป่ามีสถานภาพเป็นป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อปี 2508 ภายหลังจากนั้นไฟป่าจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้งและมีพื้นที่เสียหายเพิ่มขึ้น ขณะที่ชาวบ้านเพิกเฉย ไม่ช่วยกันดับไฟป่าเหมือนในอดีต เพราะถือว่าป่าเป็นของรัฐ ชาวบ้านเกรงกลัวความผิดและความตระหนักต่อความเป็นเจ้าของป่าได้ลดน้อยลงไป จึงปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐเพียงฝ่ายเดียว และการเข้าควบคุมไฟล่าช้าทำให้เกิดความเสียหายจำนวนมากและป่าเสื่อมโทรมมากขึ้น ก่อปรกัต่อมาในปี 2532 การกำหนดคุณลักษณะของพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2532 ทำให้เกิดการบุกรุกและทำให้ป่าสภาพดีกลายเป็นป่าเสื่อมโทรมเกิดขึ้น (Nakhasathien Foundation, 2009) โดยเฉพาะในปี 2555 จากกระแสข่าวที่กรมป่าไม้เตรียมดำเนินออกใบรับรองสิทธิทำกิน (สทก.) ตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ (แผนเร่งรัดการออกหนังสืออนุญาต สทก.) โดยเป็นการให้สิทธิทำกินกับราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 (Dailynews, 2012) ผลที่เกิดขึ้น คือ การบุกรุกมากขึ้น ทั้งโดยการใช้รถไถและการแผ้วถาง เพื่อหวังครอบครองพื้นที่เป็นของตนเองให้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสูญเสียพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกจำนวนมากในปีเดียวกันนั้น สอดคล้องกับการให้ข้อมูลของชาวบ้านในชุมชนที่กล่าวว่า “ในช่วงนั้นต่างตื่นตระหนกกับประกาศ ใครมีรถไถก็ไถเข้าไปในเขตป่าเพื่อหวังว่าจะได้ออกเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง ” ซึ่งภายหลังกนโยบายได้ปรับเปลี่ยนให้มีการป่าฟื้นฟูสภาพป่าและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านวาทกรรมป่าชุมชน จึงเข้าสู่ช่วงป่าชุมชนที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นในทุกหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดเขตป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อปี 2552 โดยให้สิทธิในการจัดการป่า การใช้ประโยชน์ได้ตามกฎกติกาของป่าชุมชน แต่สถานการณ์ไฟป่าก็ยังคงอยู่ มีความพยายามในการบุกรุก หรือการเผาป่า ทำให้ไฟป่ายังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายนของทุกปี โดยในช่วงเวลาดังกล่าวนี้อาจจะมีคณะกรรมการป่าชุมชนคอยดูแล ควบคุมไฟป่า แต่ด้วยกระแสการพัฒนาต่าง ๆ เข้าสู่ชุมชน ทั้งนโยบายการปลูกปาล์ม และยางพารา ทำให้คนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมของตนเองไปปลูกพืชดังกล่าวมากขึ้น

กอบประพัตกรรมการเผาในพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว และปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งลมที่พัดแรงขึ้น ทำให้พัดพาลูกไฟที่เกิดจากการเผาไปสู่พื้นที่ป่าจนทำให้เกิดไฟป่าได้ หลายปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ปัญหาไฟป่าในพื้นที่ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของการมีส่วนร่วม จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ ความรู้สึกของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนเป็นไปในทิศทางบวก และให้ความร่วมมือมากขึ้น แต่ก็ยังเป็นการทำงานที่ท้าทายเป็นอย่างมากในการป้องกันและควบคุมในสถานการณ์ที่ชุมชนต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน จนมาถึงช่วงเวลาของการจัดตั้งเครือข่ายควบคุมไฟป่า เมื่อปี 2555 โดยการสนับสนุนจากกรมป่าไม้ ภายใต้นโยบายการป้องกันและควบคุมไฟป่าและหมอกควัน อย่างไรก็ตาม แม้ปัญหาไฟป่าจะยังคงอยู่และเกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ความเสียหายของพื้นที่ป่าลดลงเนื่องจากการควบคุมไฟป่าที่สามารถดำเนินการได้ทันการณ์โดยอาสาสมัครในชุมชนที่มีการเฝ้าระวังลาดตระเวน ระบุเหตุและดับไฟโดยทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยควบคุมการส่งเสริมป้องกันไฟป่าจังหวัดสงขลา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นยังต้องอาศัยการทำงานเชิงรุกในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการสร้างจิตสำนึกรักษ์ป่า โดยอาศัยกลไกหลากหลาย จากการสำรวจพื้นที่พบว่า ป้ายรณรงค์เพื่อเน้นย้ำและสร้างความตระหนักให้แก่คนในชุมชนยังเบาบางและควรมีการปรับปรุงมากขึ้น

เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการไฟป่าร่วมกัน: ทางเลือกทางรอดของป่าทุ่งบางนกออก ป่าเสม็ดผืนสุดท้ายของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

จากสถานการณ์ไฟป่าที่ก่อให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกจำนวนมาก อีกทั้งป่าทุ่งบางนกออกเป็นป่าเสม็ดผืนใหญ่ที่สุดของจังหวัดและมีความสำคัญกับวิถีชีวิตคนของชุมชน เพื่อรักษาป่าผืนนี้เอาไว้เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน กอปรกับนโยบายรัฐที่มีการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการจัดการป่าร่วมกัน ดังนั้น ส่วนงานควบคุมไฟป่า โดยหน่วยส่งเสริมและการควบคุมไฟป่าสงขลา จึงได้ปรึกษาร่วมกับชุมชนเพื่อจัดตั้งเครือข่ายในพื้นที่ให้มีอาสาสมัครมาทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อให้การทำงานควบคุมไฟป่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของเครือข่ายความร่วมมือการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้าซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อ ปี 2556 ประกอบด้วยอาสาสมัครที่เป็นคนในชุมชนซึ่งเข้าร่วมเป็นสมาชิกจำนวน 23 คน โดยมีตัวแทนจากหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีพื้นที่ติดเขตป่า ทั้งหมดที่ 5 บ้านปากจำ หมู่ที่ 6 บ้านกลาง หมู่ที่ 8 บ้านสวน หมู่ที่ 11 บ้านบ่อหว้า โดยมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11 บ้านบ่อหว้า เป็นประธานเครือข่ายฯ และเอื้อเฟื้อให้การผู้ใหญ่บ้านเป็นที่ทำการของเครือข่ายฯ (ภาพที่ 8-9)

ภาพที่ 8 ศูนย์ปฏิบัติการเครือข่ายไฟป่า

ที่มา: ถ่ายภาพโดย ผู้วิจัยเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2556

ภาพที่ 9 สมาชิกอาสาสมัครของเครือข่ายควบคุมไฟป่า

ที่มา: ถ่ายภาพโดยหน่วยควบคุมไฟป่าสงขลา

อนึ่ง เครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้าแม้จะมีบทบาทสำคัญในการเฝ้าระวังดูแล และควบคุมไฟป่าในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก แต่เมื่อป่าในพื้นที่ข้างเคียงคือป่าทุ่งแพรกเกิดไฟป่าก็ได้มีการระดม กำลังและอุปกรณ์เข้าช่วยซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายฯ บ้านบ่อหว้า และทุ่งแพรก นอกจากนี้ เครือข่ายที่จัดตั้งในจังหวัดสงขลานั้นยังมีอีก 2 เครือข่ายคือ เครือข่ายฯ วังบวบ และบ้านเกาะสะบ้า มีบทบาท สำคัญในการร่วมกันดูแลป่าในพื้นที่อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ดังแสดงในภาพที่ 10

ทั้งนี้ เครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้า มีบทบาทสำคัญในการดูแลป่า โดยมีการ ลาดตระเวนรอบพื้นที่ป่า มีการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนโดยการให้ข้อมูลผ่านที่ประชุมหมู่บ้านซึ่งจัดขึ้น เดือนละ 1 ครั้ง และยังมีเป้าหมายกำหนดกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นการรณรงค์ให้คนในชุมชนเกิดความสำนึกรักษ์ป่า และร่วมกันเป็นหูเป็นตา โดยกลุ่มเครือข่ายได้รับการสนับสนุนจากหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่าสงขลาทั้งใน ด้านงบประมาณ โดยกรมป่าไม้มอบเงินอุดหนุนเริ่มต้นในการจัดตั้งเครือข่ายจำนวน 100,000 บาท เพื่อจัดซื้อ เครื่องมือในการดับไฟป่า (ภาพที่ 11-12) รวมถึงรถจักรยานยนต์เพื่อใช้ลาดตระเวนในพื้นที่ป่าได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลควนไส อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ในด้านงบ คำน้ำมันเชื้อเพลิงอีกด้วย

เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการไฟป่าร่วมกัน ในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก เขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

ภาพที่ 10 โครงสร้างองค์กรของเครือข่ายฯ

ที่มา: สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายอิสเรศ จิระรัตน์ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2557

ภาพที่ 11-12 อาสาสมัครและรถจักรยานยนต์ลาดตระเวน และเครื่องมือในการดับไฟป่าของเครือข่ายฯ ตามลำดับ
ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2556

ส่วนด้านการส่งเสริมความรู้การอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่าทั้งความรู้เกี่ยวกับไฟป่า การทำแนวกันไฟ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่าสงขลาและสมาชิกเครือข่ายฯ จัดงานวันลดหมอกควันจากไฟป่าเพื่อสร้างความตระหนักต่อปัญหาไฟป่าให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการขยายเครือข่ายโดยการจัดตั้งเครือข่ายเพิ่มเติมในพื้นที่ใกล้เคียงอย่างตำบลห้วยลึก อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา (ภาพที่ 13-15) ซึ่งปัจจุบันมีปัญหากาการบุกรุก และการเกิดไฟป่าในระดับที่รุนแรง และสภาพป่ามีความเสื่อมโทรมมากกว่าพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก ทำให้เกิดการอพยพของสัตว์ป่าหลายชนิดมายังป่าทุ่งบางนกออก

ภาพที่ 13-15 การฝึกอบรมความรู้ด้านไฟฟ้าแก่อสาสมัครในเครือข่ายฯ บ้านบ่อหว่า, การจัดประชุม
ขอประชุมติดตั้งเครือข่ายบ้านห้วยลึก และผู้วิจัยมีส่วนร่วมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิก
เครือข่ายฯ ตามลำดับ

ที่มา: ถ่ายภาพโดยหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟฟ้าสงขลา และผู้วิจัย เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2556

เมื่อเกิดเหตุไฟฟ้ามีการทำงานร่วมกันทั้งชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐ (ภาพที่ 16-21) โดยเมื่ออาสาสมัครใน
ชุมชนออกลาดตระเวน หากพบเหตุไฟฟ้า เบื้องต้นจะทำการประเมินสถานการณ์ความรุนแรง หากสถานการณ์
ไม่รุนแรงมากนัก ชุมชนสามารถระงับเหตุได้ก็ไม่ต้องประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ แต่ถ้าเป็น
เหตุการณ์ที่รุนแรง ลูกหลานจำนวนมากวิ่งขว้าง จะมีการประสานไปยังหน่วยควบคุมไฟฟ้าสงขลาเพื่อขอกำลังเสริม
ทั้งจากหน่วยควบคุมไฟฟ้าสงขลาและหน่วยงานในเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 16-18 ขณะปฏิบัติการดับไฟฟ้าของเครือข่ายฯ และผู้วิจัยร่วมเรียนรู้

ที่มา: ถ่ายภาพโดยหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟฟ้าสงขลา และผู้วิจัย เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2556

ภาพที่ 19-21 สภาพป่าเสม็ดหลังเกิดไฟฟ้า 1 วัน และการตรวจสอบสภาพป่าหลังเกิดเหตุของทีมเครือข่ายฯ และผู้วิจัย

ที่มา: ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2556

ปัจจุบันในปี 2557 เมื่อเกิดเหตุไฟป่าได้มีการทำงานร่วมกันทั้งอาสาสมัครในเครือข่ายฯ บ้านบ่อหว้า หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลควนโส และหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่า โดยมีการสนับสนุนเกื้อกูลกันทั้งในด้านเครื่องมือและกำลังคนในการควบคุมไฟป่า (ภาพที่ 22-24) สะท้อนถึงการเรียนรู้สถานการณ์ปัญหา การตระหนักถึงความสำคัญของป่าทุ่งบางนกออกที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ยังผลให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือในการทำงานร่วมกันที่กลมเกลียวและเป็นการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายฯ ที่มีแนวโน้มในทิศทางเชิงบวกเป็นลำดับ

ภาพที่ 22-24 การพัฒนาความร่วมมือในการทำงานร่วมกันทั้งอาสาสมัครในเครือข่ายฯ บ้านบ่อหว้า ระดับเพลิง สีเหลือง-ขาวสุด) และทีมงาน อบต. ควนโส (ระดับเพลิงสีแดง-ซ้ายและกลาง) เพื่อควบคุมไฟป่าพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก ที่เกิดขึ้นในรอบปี 2557

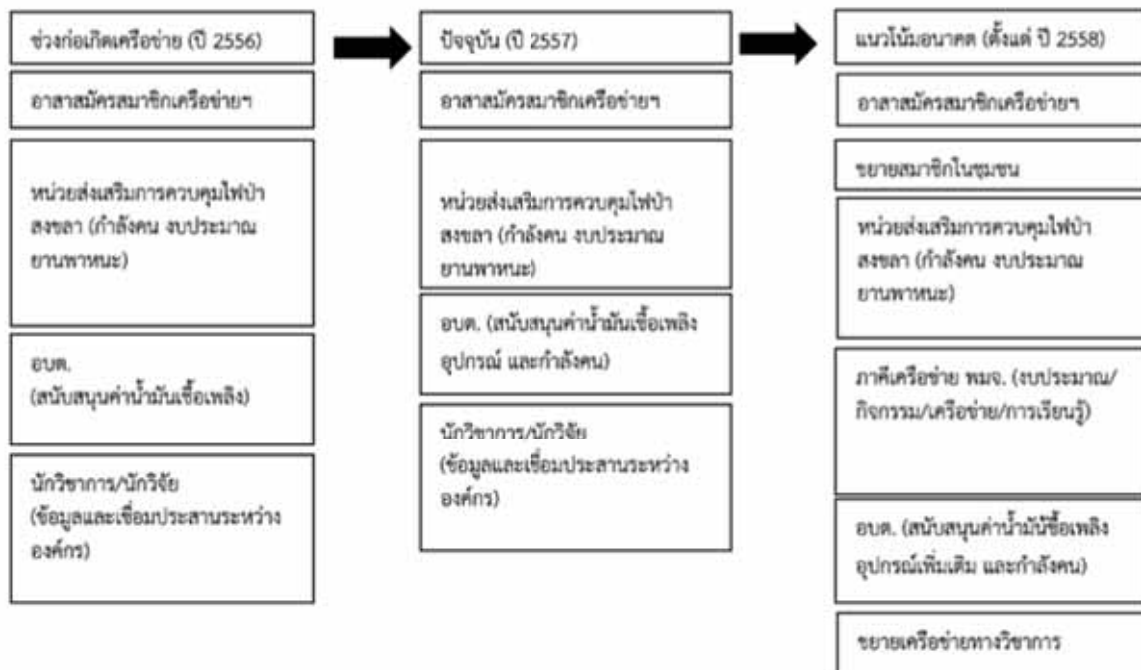
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

มองปัจจุบันและอนาคตกับเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการไฟป่า

มองปัจจุบัน เห็นได้ว่า การทำงานของเครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้าและเจ้าหน้าที่รัฐมีลักษณะการทำงานที่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมปฏิบัติการ และเป็นการทำงานที่ต่างพึ่งพาเกื้อกูลกัน ทำงานเข้ากันได้ดีมีแนวโน้มที่จะขยายเครือข่ายความร่วมมือทั้งในแง่การสร้างความร่วมมือกันเองในชุมชนและเครือข่ายภายนอก โดยประเด็นนี้มีความเห็นที่สอดคล้องกันทั้งอาสาสมัครชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ให้ความเห็นว่า “เราทำงานร่วมกันได้ดี ชาวบ้านมีความห่วงแหนป่ามาก และให้ความร่วมมือดี ไว้วางใจเรา เพราะในตอนที่เราไปดับไฟ แวะบ้านไหนก็มีน้ำให้กินทุกบ้าน” แล้วอะไรคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำงานร่วมกันนั้นเป็นไปอย่างราบรื่น แม้ว่าในอดีตยุคที่นโยบายรัฐแยกคนออกจากป่าทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้านเป็นไปในทางลบ และมีความขัดแย้งในระดับความคิดเกิดขึ้น ทว่าปัจจุบันพบว่าความสัมพันธ์มีทิศทางบวก จากการศึกษาพบว่า “ความไว้วางใจ” คือ ส่วนสำคัญยิ่งในการทำงาน โดยเฉพาะการที่เจ้าหน้าที่รัฐมีความเข้าใจชุมชนและกระทำการตามบทบาทหน้าที่ที่ทำให้ชุมชนรับรู้ได้ว่าชาวบ้านสามารถเข้าถึงและพึ่งพาเจ้าหน้าที่รัฐได้ ในด้านอุปสรรคการทำงานของเครือข่ายฯ ที่ต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันในหลายประการ กล่าวคือ **ประการแรก** จำนวนสมาชิกที่ยังมีไม่มากพอ ดังที่หัวหน้าหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่าสงขลาได้ให้ความเห็นว่า “แนวทางสำคัญคือการเพิ่มจำนวนสมาชิกให้มากขึ้น” ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของสมาชิกจากอาสาสมัครที่กล่าวว่า “ต้องการให้ประชาชนเข้าร่วมการพิทักษ์ป่ากันมาก ๆ” **ประการที่สอง** ขาดแหล่งน้ำในป่า ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงาน **ประการที่สาม** ขาดงบประมาณ เพื่อ

สนับสนุนการทำงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ระยะเริ่มต้นมีงบประมาณตั้งต้นในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์จากกรมป่าไม้ ทว่า การกิจในการจัดการไฟฟ้าได้รับการถ่ายโอนอำนาจลงมาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งได้จัดสรร งบประมาณประจำปีไว้แล้วนั้น ปัจจุบันทางหน่วยงานยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและไฟฟ้าที่จะ ทำหน้าที่ประสานและรับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรง ขณะที่เครือข่ายฯ เห็นว่าระบบการขอใช้งบประมาณมี ความยุ่งยาก ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกล่าวว่ามีงบประมาณสนับสนุนการทำงานโดยขอใช้ผ่านการเขียน โครงการ คำถามคืออะไรทำให้เครือข่ายฯ รู้สึกเช่นนั้น ระบบหรือขั้นตอนการยื่นโครงการที่วางไว้ควรปรับปรุง หรือไม่เพื่อให้การทำงานประสานกันได้อย่างลงตัวและนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงาน จึงทำให้หลายฝ่าย เห็นว่าปัจจุบันประเด็นนี้ยังถือว่าเป็นปัญหาในด้านความไม่เข้าใจในบทบาทและเงื่อนไขการทำงานซึ่งกันและ กันทั้งจากทีมเครือข่าย หน่วยงานส่งเสริมการควบคุมไฟฟ้า และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นอุปสรรค หนึ่งของการสร้างความร่วมมือ ดังนั้น แนวทางหนึ่งที่แก้ปัญหานี้ได้คือ การมีเวทีพูดคุยหารือร่วมกัน ตลอดจน ร่วมกันอย่างเป็นทางการว่าใครจัดสรรงบประมาณไหน ใครจะรับผิดชอบด้านใด เป็นต้น

มองอนาคต จากอุปสรรคการทำงานในด้านแหล่งน้ำทำให้เกิดแนวคิดร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียที่ เกี่ยวข้องที่ได้จากกระบวนการวิจัยโดยมีข้อเสนอทั้งการขุดลอกคูคลอง เหมืองเก่าในป่า ขุดบ่อน้ำเพื่อเป็นแหล่ง น้ำในป่า ซึ่งปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนของการดำเนินการ สำหรับในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนางาน เครือข่ายให้สามารถปฏิบัติงานหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปได้อย่างเต็มที่มีทั้ง ทางเครือข่ายฯ โดยนายอัสเรศ จิระรัตน์ หัวหน้าหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟฟ้า เห็นว่า “มีความจำเป็นต้องมีการแสวงหาความร่วมมือผ่าน รูปแบบการจัดทะเบียนภาคีเครือข่ายภายใต้การกำกับของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสงขลา” ซึ่งนับเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการหนุนเสริมความเข้มแข็งและเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงาน ของเครือข่ายความร่วมมือในการควบคุมไฟฟ้าบ้านบ่อหว่าให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมี ประสิทธิภาพมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ได้รับการสนับสนุนเพิ่มมากขึ้นจากองค์การบริหารส่วนตำบลควนโส ทั้ง งบประมาณ เครื่องมือ และกำลังคน ดังที่ นายกิตติพัฒน์ หนูมี ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลควนโส ได้กล่าวถึง แผนงานในปีงบประมาณ 2558 ที่ว่า “ปี 2558 จะมีการจัดซื้อสายดับเพลิงเพิ่มให้กับเครือข่ายฯ...” ดังนั้นหาก มองอนาคตของกลุ่มเครือข่ายบ้านบ่อหว่าและการทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาไฟฟ้า จะเห็นว่ามีแนวโน้มที่ดี ขึ้นทั้งในด้านการหนุนเสริมและการขยายโอกาสสร้างเครือข่าย และเห็นได้ว่า เครือข่ายมีการพัฒนาการทำงาน ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในภาพที่ 25

ภาพที่ 25 พัฒนาการของการสร้างความร่วมมือของเครือข่ายความร่วมมือการควบคุมไฟป่าบ้านบ่อหว้า
ที่มา: สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัย

กล่าวได้ว่า ความร่วมมือในการทำงานเพื่อจัดการไฟป่าร่วมกันในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกทั้งจากชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยส่งเสริมการควบคุมไฟป่าสงขลาเป็นไปอย่างราบรื่น ด้วยความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความไว้วางใจระหว่างกัน รูปแบบการจัดการไฟป่าร่วมกันมีทั้งการป้องกัน การแก้ไขสถานการณ์ และการแก้ปัญหาระยะยาว โดยในแง่การป้องกันจะเน้นการส่งเสริมความรู้ สร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชน และส่งเสริมความรู้ด้านทักษะการดับไฟป่าแก่อาสาสมัครในชุมชน การออกลาดตระเวนทั่วบริเวณป่า เมื่อเกิดเหตุมีการทำงานร่วมกันทั้งอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนการแก้ปัญหาระยะยาว จะเน้นการส่งเสริมความรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกรักษ์ป่า เพื่อหาแนวร่วมในการเฝ้าระวังเตือนภัยจากคนในชุมชน รวมถึงการขยายเครือข่ายไปยังชุมชนใกล้เคียง อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่า การประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ยังไม่มีความเป็นเอกภาพมากนัก ควรมีการปรับแผนการทำงานให้มีความสอดคล้องระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น เพื่อความเข้มแข็งของเครือข่ายในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของตัวบุคคลที่เป็นสมาชิกเครือข่ายในด้านต่าง ๆ และสร้างผู้นำ รวมถึงการปรับการทำงานของเครือข่ายในชุมชนให้มีการทำงานเชิงรุกมากขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

ป่าทุ่งบางนกออก เป็นป่าเสม็ดผืนใหญ่ที่สุดของจังหวัดสงขลาที่คนทั้งในและนอกพื้นที่เข้ามาใช้ประโยชน์ทั้งโดยตรงและอ้อม และปัญหาไฟป่าเป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้ป่าเสื่อมโทรม เพราะในรอบ 10 ปี ที่ผ่านมา ไฟป่ามีแนวโน้มเกิดบ่อยครั้งมากขึ้น โดยสาเหตุของปัญหาเกิดจากการกระทำของคนทั้งโดยจงใจและการประมาทเลินเล่อ จากกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะการเผาวัชพืช ที่มักทำกันก่อนปลูกพืชหรือทำนา ทั้งยังพบการเผาในบริเวณริมถนนทำให้เกิดกลุ่มควันรบกวนการสัญจร กล่าวได้ว่า การกระทำของคนถือเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาไฟป่าในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากหลายพื้นที่ทางภาคเหนือ โดยเฉพาะพื้นที่อำเภออมก๋อย แม่แจ่ม และเชียงดาว เป็นพื้นที่ที่มีการเผาพื้นที่โล่งและมีปัญหาไฟป่ามากที่สุด (Porntip et al., 2013) รวมถึงในพื้นที่ป่าดงใหญ่ ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ก็มีสาเหตุไฟป่าในลักษณะคล้ายกัน (Songma et al., 2012) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับที่ Hoare (2004) ซึ่งระบุว่าในจังหวัดน่านสาเหตุการเกิดควันและไฟป่ามีสาเหตุสำคัญคือ การเผาในบริเวณชานเมือง ริมถนน และพื้นที่เกษตรกรรม เห็นได้ว่าบริเวณการเผามีลักษณะเดียวกันกับชุมชนควนโส แต่ความรุนแรงที่ส่งผลกระทบในวงกว้างมีระดับที่แตกต่างกัน โดยจังหวัดน่านส่งผลต่อวิถีทัศน์การบินของเครื่องบินหรือสุขภาพของคนในชุมชนเป็นอย่างมากเนื่องจากอัตรา การเผามีมากกว่า ส่วนในแง่การเผาเพื่อปลูกพื้นที่ปลูกปาล์มหรือยางพาราก็มีลักษณะไม่แตกต่างจากสถานการณ์ที่เกิดกับผืนป่าตะวันตกในเขตอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ที่มีการเผาเพื่อให้ปามีสภาพเสื่อมโทรมเพื่อเป้าหมายในการขอเช่าพื้นที่ทำประโยชน์ในลักษณะรีสอร์ทหรือการขยายพื้นที่ทำกิน โดยเฉพาะการเผาป่าบริเวณชายแดนไทยและพม่า เพื่อเอื้อประโยชน์ในการพัฒนาเป็นพื้นที่ผ่อนปรนและมีการขอเช่าทำประโยชน์ได้โดยง่าย รวมถึงความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและผู้เสียผลประโยชน์บางกลุ่ม เห็นได้ว่า ประเด็นสาเหตุของการเกิดไฟป่าในแต่ละพื้นที่ไม่แตกต่างกันมากนัก สะท้อนให้เห็นว่า ยังมีอีกหลายพื้นที่ในประเทศไทยที่ชาวบ้านยังคงใช้วิธีการเผาในการปรับสภาพพื้นที่เกษตรกรรมก่อนฤดูกาลเพาะปลูก แม้ว่าปัจจุบันจะมีการส่งเสริมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและความรู้ด้านการกำจัดวัชพืชโดยไม่ต้องเผาอย่างกว้างขวางแล้วก็ตาม แสดงว่าการเผยแพร่ความรู้ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ หรืออาจไม่ได้มีการติดตามผลการอบรมหรือการส่งเสริมความรู้ดังกล่าว นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงปัญหาการขาดแคลนหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่นิยมปลูกพืชเศรษฐกิจกันมากขึ้นและที่ดินเหล่านี้นักอยู่ในกรรมสิทธิ์ของผู้ที่มีเงินลงทุนสูงทั้งจากคนในชุมชนและคนนอกพื้นที่ ทำให้ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ที่เป็นพื้นที่สาธารณะลดน้อยลง ดังกรณีชุมชนควนโส ซึ่งปัจจุบันที่นาจำนวนมากเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมัน รวมถึงป่าทุ่งบางนกออกที่เปลี่ยนเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ทว่าจากการสำรวจพบว่ายังคงมีร่องรอยเหี้ยมคายที่แสดงให้เห็นว่าคนเลี้ยงนำควายไปหาแหล่งหญ้าในป่าซึ่งมีบางบริเวณของปามีลักษณะเป็นทุ่งหญ้า ซึ่งลักษณะปัญหาจะคล้ายกับสถานการณ์ในประเทศลาวที่เกษตรกรที่เลี้ยงควายประสบปัญหาขาดแคลนหญ้าและพื้นที่เลี้ยงสัตว์เพราะป่าเปลี่ยนสภาพเป็นป่าอนุรักษ์ไปนั่นเอง (Yasuhiro & Sibounheuang, 2010) ซึ่งประเด็นเหล่านี้นักเชื่อมโยงไปสู่ความขัดแย้งต่าง ๆ ในชุมชน

เห็นได้ว่า ไฟป่าเชื่อมโยงไปสู่หลาย ๆ ปัญหาทางสังคมในแต่ละพื้นที่ และเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการบุกรุกพื้นที่ป่า การจัดการปัญหาไฟป่า โดยหน่วยงานรัฐเพียงลำพังไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นได้ แต่ส่งผลให้เลวร้ายยิ่งขึ้น ปัจจุบันจึงจำเป็นต้องประสานความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่อยู่อาศัย ใช้ประโยชน์จากป่าและได้รับผลกระทบเมื่อเกิดไฟป่า ถือเป็นผู้กระทำการที่สำคัญต่อการแก้ปัญหา การ

ทำงานร่วมกันในลักษณะความร่วมมือที่อยู่บนฐานความไว้วางใจกันเป็นหนทางที่จะทำให้ผืนป่าดำรงอยู่ต่อไปได้ ดังนั้น หลายพื้นที่หรือหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจึงเลือกแนวทางดังกล่าวนี้ในการแก้ปัญหาไฟป่าในแต่ละพื้นที่ ดังกรณีพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกในชุมชนควนโส อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา และผืนป่าตะวันตกในเขตอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี (Lertsuchatwanit, 2012) ป่าในเขตอุทยานภูเรือ ในพื้นที่อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย (Khachakhot et al., 2007) รวมถึงป่าในจังหวัดน่าน ที่มีการแก้ปัญหาไฟป่าและลดหมอกควันที่บูรณาการการทำงานภายใต้ความร่วมมือระหว่างชุมชน และหน่วยงานรัฐ โดยได้รับการสนับสนุนจาก Danish Cooperation for Environment and Development (DANCED) ประเทศเดนมาร์ก ซึ่งปัจจุบันคือ Danish International Development Assistance (DANIDA) สำหรับการแก้ปัญหาไฟป่าและหมอกควันของชุมชน เครือข่ายลุ่มน้ำน่านมีความน่าสนใจคือมีการใช้กฎเกณฑ์ของชุมชนในการควบคุมไฟ โดยใช้มาตรการการปรับซึ่งขึ้นอยู่กับความรุนแรง เช่น การเผาพื้นที่โดยไม่ได้รับความคุ้มครองและปล่อยให้ลุกลามไปยังป่าข้างเคียง หรือการเผาพื้นที่ทำกินโดยไม่ได้ทำแนวกันไฟ หรือการเผาพื้นที่โดยไม่ได้แจ้งคณะกรรมการของหมู่บ้าน หรือการเผาเพื่อล่าสัตว์ป่าและปล่อยให้เกิดไฟลุกลามในป่า (Hoare, 2004) ซึ่งแตกต่างจากการแก้ปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกที่ยังไม่มีการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นในชุมชน นับเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่น่าจะมีการนำมาปรับใช้ในการพัฒนาการทำงานร่วมกันของเครือข่ายในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกหรือป่าอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลาต่อไป สำหรับอีกแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชนเพื่อแก้ปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าพรุของประเทศอินโดนีเซีย ที่ให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาอย่างสมดุลทั้งมิติทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่อยู่รายรอบป่า โดยมีมาตรการสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การจัดการทรัพยากรที่ดิน เพื่อลดปัญหาไฟป่าซึ่งนำร่องโดยเจ้าของที่ดินที่มีพื้นที่มากที่สุด 2) การสร้างสถาบันขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ และ 3) การดำเนินการกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนให้มีความหลากหลาย และทั้งสามมาตรการดังกล่าวยังมีการส่งเสริมความรู้ในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการกลุ่ม หรือการจัดการไฟป่า เป็นต้น การพยายามปรับพฤติกรรมเกษตรกร รวมถึงการตั้งกฎ กติกาของกลุ่มขึ้นมาควบคุมอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการแสวงหาความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันภายนอก กรมป่าไม้ กลุ่มเกษตรกร และเจ้าหน้าที่รัฐในชุมชน (Arifudin et al., 2013) จะเห็นว่าเป็นอีกตัวอย่างการทำงานร่วมกันที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการไฟป่าบ้านบ่อหว้า ซึ่งปัจจุบันถือว่ามีมาตรการที่ใกล้เคียงกับหลาย ๆ ตัวอย่างการทำงานร่วมกันที่กล่าวมา อาจเหมือนหรือต่างกันอยู่บ้าง โดยประเด็นที่น่าพิจารณา เช่น ชุมชนควนโสมีทุนทางสังคมที่ดีอยู่แล้ว โดยมีกลุ่มต่าง ๆ อยู่แล้วบางส่วน เพียงแต่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎกติกาหรือสร้างข้อตกลงของชุมชนขึ้นมาและนำมาถือปฏิบัติอย่างจริงจัง หรือการที่คนในชุมชนนิยมป่าทุ่งบางนกออกกว่า คือ ชีวิตของควนโส เพราะเป็นแหล่งรายได้ของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำผึ้งป่า ผู้วิจัยเห็นว่าควรพิจารณาในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นการเพิ่มมูลค่าและเพิ่มพูนรายได้แก่คนชุมชน อันจะเป็นการเสริมสร้างพลังความร่วมมือที่เข้มแข็งได้ กระนั้น ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้านของชุมชนทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นโยบายการส่งเสริมของรัฐในการปลูกพืชเศรษฐกิจ หรือ ภาวะเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอนที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน กล่าวได้ว่า ปัจจัยดังกล่าวมีความท้าทายต่อการทำงานร่วมกันหรือความร่วมมือในการแก้ปัญหาไฟป่าต่อไป และหากมีการนำรูปแบบการจัดการเหล่านี้มาสู่การพัฒนาการทำงานของตนต่อไปจะเป็นสิ่งที่ดี เพราะเครือข่ายความร่วมมือ

ในการควบคุมไฟป่าในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกมีจุดแข็งที่สำคัญคือ “ความไว้วางใจ” ซึ่งกันและกัน ก็ย่อมจะนำไปสู่ความสำเร็จในการรักษาผืนป่าเอาไว้ได้

เอกสารอ้างอิง

- Akkha-akhara, S. (2000). *Wild fire control in Thailand* [In Thai: การจัดการไฟป่าในประเทศไทย]. Bangkok: Fire control institute, Department of Forestry.
- Akkha-akhara, S. (2003). *World wildfire situations and management* [In Thai]. Bangkok: Wildfire Section, Wildfire Prevention and Control Office, Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation.
- Arifudin, Nasrul, B. & Maswadi. (2013). Program of community empowerment prevents forest fires in Indonesian peat land. *Procedia Environmental Sciences*, 17, 129-134.
- Bamrungrat, N. (2011). *Peat Swamp Forest of Songkla Lagoon* [In Thai]. Songkhla: Leo Design and Print.
- Carpiano, R.M. (2009). Come take a walk with me: The “Go-Along” interview as a novel method for studying the implications of place for health and well-being. *Health & Place*. 15, 263-272.
- Dailynews. (2012). Forest's 20 million hectares of degraded forest nationwide government grant makers do not solve the problem. November 7, 2012. [In Thai: กรมป่าไม้เผยป่าเสื่อมโทรมทั่วประเทศ 20 ล้านไร่ ชงรัฐบาลให้สิทธิทำกินแก้ปัญหา]. Retrieved August 22, 2014, from <http://www.dailynews.co.th/News.do?Contentid=163742>.
- Forsyth, T. & Walker, A. (2008). *Forest Guardians, Forest Destroyers: The Politics of Environmental Knowledge in Northern Thailand*. Seattle: University of Washington Press.
- Hoare, P. (2004). A process for community and government cooperation to reduce the forest fire and smoke problem in Thailand. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, 104,
- Khachakhot, Y. et al. (2007). *Pattern of Community Participation in Forest Fire Prevention: a Case Study of Phu Rua National Park*. [In Thai]. Final Research Report, supported by Thailand Research Fund.
- Laungaramsri, P. (2009). Authoritarianism, Localism and Neoliberal with descriptive chapters on Community [In Thai]. *Social Sciences, Chiangmai University*. 21(2):227.
- Ministry of Natural Resources and Environment. (2013). *Smog situation in the southern part in 2013*. Environment News, Ministry of Natural Resources and Environment, June 28, 2013 [In Thai]. Retrieved December 12, 2013, from <http://www.pcd.go.th/public/News/GetNewsThai.Cfm?task=lt2009&id=16936>
- Nakhasathien Foundation. (2009). The policy adjustment about natural forests management that remaining only 83 million acres. [In Thai]. Retrieved August 22, 2014, from http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=

- article&id= 2%3Aarataya&catid=1%3A2009-10-07-09-26-02&itemid=2& limitstart=1
 Network of Farmers' Associations. (2012). Forestry Department reveal the area of deforest over country about 20 million hectars that prepare for present to government to grant Rights for arable of people [In Thai]. Retrieved August 23, 2014, from <http://www.ksk-farmers.com/modules.php?name=News&file=article&sid=71>
- Lertsuchatwanit, P. (2012). Wildfires and wildfire management with community participation in Suan Phueng District, Ratchaburi Province [In Thai], *Environmental Journal*, 16 (4), 77 – 90.
- Phongphit, S. (2010). *Hundred word should be known* [In Thai]. Bangkok: Palang Panya.
- Porntip, S., Karatana, P., Phuangcharoen, W., Suwanmanee, A., Sanyavichai, P., Tongsim, P., ... Sakhakara, K. (2013). Wildfires and smog [In Thai: ไฟป่าและหมอกควัน]. *Thailand's Nature and Environment Journal*, 2 (1, January – March), 5 – 16.
- Songkhla Wildfire Control Promotion Unit. (2013). *Wildfire statistics during the fiscal years 2012– 2013. Report* [In Thai]. Songkhla: Songkhla Wildfire Control Promotion Unit.
- Songma, N., Manorom, K., Srikham, W., & Thongthua, K. (2012). Joint wildfire control management between the state and community: A case study of Dong Yai Forest in Tambon Ban Tho Noi, Hua Taphan District, Amnat Charoen Province [In Thai]. *Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University*, 8 (1, January – June), 198 – 215.
- Tambon Khuan So Administration Organization. (2012). *Basic information* [In Thai]. The third development plan of Tambon Khuan So Administration Organization, B.E. 2554 – 2556 (2011- 2013). Unpublished document.
- Thornsirikul, M., Chittakanpith, S., Sirinapaporn, P., Phangcharoen, W., Raksasataya, M., Suwanmanee, A., ... Aussavavimonun, K. (2011). Solving wildfire and smog problems: An important mission of Chiang Mai Province [In Thai: การแก้ปัญหาไฟป่าและหมอกควัน การกิจสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่]. *Thailand's Nature and Environment Journal*, 5 (3, July – September), 14 – 21.
- Suppression and Control office, Wildfire control section, Wildfire Prevention. (2013). *Wildfire statistics during the fiscal years 1998 – 2012 (From reports by Wildfire control stations)* [In Thai]. Department of National Parks. Retrieved November 23, 2013, from <http://www.dnp.go.th/forestfire/2546/firestatistic%20Th.htm>
- Yasuhiro, T. & Sibounheuang, T. (2010). Conflict between Water Buffalo and Market-Oriented Agriculture: A Case Study from Northern Laos. *Journal of Southeast Asian Studies*, 47 (March 2010), 365-373.